

Pospíšil, Ivo

Slovenská portrétní monografie Ivana Franka

Slavica litteraria. 2009, vol. 12, iss. 1, pp. 153-155

ISSN 1212-1509 (print); ISSN 2336-4491 (online)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/103489>

Access Date: 30. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

milace jako dvou krajních poloh vztahu národnostních menšin k většinovému kontextu. Řešení, uplatňované řadou tvůrčích osobností slovenské národnostní menšiny v Maďarsku, spatřuje v její kulturní integraci, „bez ktorej by sa oveľa ťažšie odolávalo tlakom (a lákadlám) asimilácie, kultúrnej prevahe väčšinových spoločienstiev“ – zvlášť v situaci nesouvislého, roztržitého osídlení. I z tohoto důvodu, byť mimoliterární povahy, věnuje značnou pozornost románu Pavla Kondače *Hrboľatá cesta*, prvnímu románovému dílu slovenského autora žijícího a tvořícího v Maďarsku, stejně jako polemice dvou významných představitelů slovenské národnostní literatury v Maďarsku Gregora Papučka s Imrichem Fuhlem. Jejím jádrem je spor o ztotožnění bilingvismu s dvojitou národní identitou. Papuček, zastánce této rovnice, zaměřuje funkční výrazové prostředky s vědomím příslušnosti k jednoznačně definovanému společenství (v tomto případě znaky příslušnosti k národnímu, resp. národnostnímu kolektivu), což jak Fuhl, tak autor studie z metodologicky i čistě osobních důvodů odmítají. Spor o právo sloužit tzv. univerzálním cílům se tak vynořuje v aktuální přítomnosti se stejnou intenzitou, s jakou probíhal v prostředí slovenských intelektuálních elit v průběhu celé druhé poloviny 19. století.

Autorův empirický pohled na literární praxi dává zapravdu koncepci, jež pracuje s bilingvismem jako s funkční kategorií umožňující průnik výrazových prostředků i kontextů – a to jak na straně inspiračních zdrojů (geneticko-typologické impulzy i organické začleňování překladů z obou jazyků), tak na straně předpokládané i faktické čtenářské recepce. (Typické pro tento trend jsou vedle tvorby Imricha Fuhla například knihy Alexandra Kormoše *Ohnivá kytice – Tűzsokor*, 1991, *Okúďovanie kosou – Lobogó szárnyam*, 1995, ad.) Jiné typy cesty k myšlenkové univerzalitě podle Andrušky představuje autorské gesto suverénního tvůrce uměleckých hodnot, jež neberou ohled na místo a okolnosti vzniku. Tento model překonávání izolacionismu národnostní kultury představuje tvorba Oldřicha Kníchala, jenž odmítá „menšinovou výlučnost“ a své dílo nevyčleňuje z kontextu slovenské národní literatury – a to navzdory nevšimavosti, ba přezíravosti mateřského literárního společenství.

Andruškovo systematické studium historie i operativní situace slovenského literárního prostředí v Maďarsku a dalších zemích středoevropského regionu znamená kromě bezprostředních empirických zisků i metodologický přínos: jejich prostřednictvím lépe porozumíme fenoménu trvale přítomnému ve středoevropském regionu od okamžiku konstituování novodobých národních společností – národnostním literaturám a jejich úloze, smyslu a funkci v systémech literatur většinových a mateřských (jako příklad v českém literárním kontextu lze uvést pražskou německou, resp. židovskou literaturu).

Milan Pokorný

SLOVENSKÁ PORTRÉTNÍ MONOGRAFIE IVANA FRANKA

Miroslav Daniš – Mikuláš Nevrlý: *Ivan Franko. Život a dílo (1856–1916)*, Vydavatelství Michala Vaška, Prešov 2009.

Dva slovenští slavisté, historik a literární historik jsou autory nejnovější monografie o klíčovém ukrajinském spisovateli, kulturním činiteli, jenž svým dílem spojoval západní teritoria obývaná také Ukrajinci v rámci habsburského mocnářství a ukrajinskou kulturu v Ruské říši, ale také pozdní romantismus či postromantismus, novoromantismus

a modernu, vytvářeje most od ukrajinské literatury k moderním evropským myšlenkovým a uměleckým proudům. Autoři, jejichž dílo recenzovali bratislavský rusista a odborník na ruskou poezii Anton Eliáš a ukrajinský akademik Ivan Dziuba, zvolili variantu zevrubné portrétní monografie s biografickým a společenským zázemím a přehledem Frankovy literární tvorby, jež je tak jen dílčí součástí práce snažící se Frankovo dílo začlenit do širších politických a kulturních souvislostí ukrajinských, ale také obecně slovanských a středoevropských. Již na počátku možno konstatovat, že monografie splnila své hlavní poslání, jímž je víceméně všestranný pohled na Frankovu osobnost, společensky a kulturně zakotvená personalistická podobizna.

V úvodní partii autoři docenili Frankův význam a ukazují, že patří k několika ukrajinským autorům, jež dosáhli evropské a širší proslulosti, že jeho tvorba patří k ukrajinskému literárnímu kánonu. Upozorňují na značnou popularitu jeho děl v širším evropském rámci a na jejich emblematicnost, současně prezentují jeho mnohostrannost, včetně jeho politické činnosti, za niž byl vícekrát perzekvován, překladatelství, jímž zprostředkoval zejména slovanské literatury a ovšem také německou, anglickou a francouzskou literaturu. Následuje líčení Haliče v době Frankova mládí. Zde autoři manifestují složitost národnostních a politických poměrů, ale i neutěšené poměry sociální spojene také s industrializací Haliče, s naftovými doly a také politická pnutí spojená např. s moskvofilý a austrofilý. Autoři neopomíjejí ani Frankův šlechtický původ z matčiny strany a topos rodných míst (Nahujevyči u Drohobyče) i jeho žákovská a studentská léta na drohobyčském gymnáziu a postupně rostoucí jazykové a kulturní znalosti budoucího spisovatele, včetně ukrajinské literatury, almanachu Rusalka Dnistrovaja aj. Správně zdůrazňují Frankovu juvenilní četbu, zejména anglickou a německou klasiku, v podstatě renesanční, preromantický a romantický základ jeho poetiky, ale také vliv ukrajinských společenských činitelů a myslitelů (Drahomanov) a seznamování s poměry v Ruské říši a situaci Ukrajinců na tomto teritoriu. Působivě čtenáři přibližují Frankovy literární počátky a také jeho rané politické pronásledování rakouskými úřady, neustálý boj s cenzurou i vnitřní rozpory uvnitř ukrajinského hnutí na Ukrajině vůbec a v Haliči zvláště. Ukázky z Frankova literárního díla využívají často k ilustraci jednotlivých etap spisovatelova života. Podstatné je, že autoři ukazují na Frankovo multikulturní a multilingvální zakončení v haličském prostředí mezi Němci/Rakušany, Ukrajinci, Poláky, Rusy a Židy; tato pasáž pak vrcholí Frankovým studiem ve Lvově (Lemberg) a hlavně ve Vídni, jež uvedla Franka do okruhu slovanských osobností – jeho univerzitního učitele Vatroslava Jagiče, (doktorská práce o Varlaamovi a Joasafovi/Josafatovi, folkloristy Č. Zibrta, Konstantina Jirečka, T. G. Masaryka, J. S. Machara a dalších. Zde také zraje Frankovo umělecké dílo, zejména básnické. Poslední desetiletí 19. století lze označit za vrchol Frankových tvůrčích sil.

Autoři se potom věnují jednotlivým aspektům Frankova životního díla, a to Frankovi jako politikovi, jeho vztahům k ženám, k židovské otázce a samozřejmě k Slovákům, kde poukázali zejména na jeho sympatie k národnímu boji slovenského národa, na jeho snahu zprostředkovávat Ukrajincům slovenskou literární tvorbu, vztahy k dílu Jana Kollára a naopak Frankovu recepci v slovenském kulturním prostředí. Ocenit třeba také obrazovou přílohu, seznam použité literatury a hlavně bibliografii slovenských překladů Ivana Franka a tzv. slovenskou frankiánu, tj. soupis slovenských prací o Ivanu Frankovi.

Je zřejmé, že kompetentně posoudit tak mnohostrannou monografickou portrétní studii si vyžaduje řadu odborníků, především historika, politologa, slavistu, komparatis-

tu: právě komparatistický aspekt ve smyslu tradiční genetické komparatistiky je v díle patrný.

Monografie o Ivanu Frankovi má přehledový, portrétní charakter; jejím cílem je zařazení Frankovy osobnosti do co nejširšího okruhu různorodých problémů. Autoři často pojednávají o delikátních vztazích a problémech decentně, tlumeně, ale právě proto si myslím, že někdy tato ohleduplnost vypadá příliš jednostranně, skoro idylicky: bylo jistě možné zproblematizovat zejména výklad národnostních vztahů, politický vývoj I. Franka, ale i jeho názory na úlohu Rakouska-Uherska v životě Slovanů, polohu ukrajinský/rusínský i vztah k Rusku, Ruské říši, ruské kultuře – téma jistě kontroverzní. Více pozornosti by si zasloužily i Frankovy vztahy k různým národním literaturám, jež nebyly bez problémů – to by si však vyžadovalo speciální pozornost, takže monografie podle mého soudu poskytuje dobrý základ a pozadí pro detailnější výzkum, který byl už leckde podniknut. Více bych se orientoval na multikulturnost prostředí, z něhož Franko vyrůstá (Lvov, Vídeň) a na jeho koncepci sjednocení Slovanů. Zejména slovanská Vídeň, ale i poměry v Lembergu/Lvově by si zasloužily samostatný výzkum. A ovšem je tu obrovitý konglomerát problémů poetologických, tedy možných nových pohledů na Frankovo dílo z hlediska moderní literární vědy, poetologie, naratologie, syžetologie, genologie a areálové komparatistiky. Právě areálovost, areálová studia je oblast, kde by se Frankova osobnost jako objekt výzkumu zaskvěla s plnou silou.

Cenná monografie tedy sumarizuje dosavadní výzkum s orientací na celistvost Frankovy osobnosti, na jeho politické a literární vztahy se zdůrazněním slovenského prostředí: v tomto smyslu jde o uzavřený historický celek. Na druhé straně tkví význam této knihy v tom, že naopak otvírá další možnosti, ukazuje na další oblasti, kam by bylo možné v blízké budoucnosti napřít síly: Franko jako umělec a klíčový, „přemostňovací“ článek ukrajinské literatury v západoslovansko-východoslovanském kulturním prostoru.

Monografie o Ivanu Frankovi z pera dvou slovenských slavistů vede také k zamyšlení nad stavem české skutečně literárněvědné ukrajinistiky i stavem informovanosti českého prostředí o ukrajinské literatuře: překlady současně mediálně prosazované literatury jsou velmi dobré, ale chybí tu hlubší reflexe ukrajinik, ukrajinské literatury, prostě vědomí kontinuity a souvislostí, to, co je pro kulturní národ samozřejmostí – ukrajinská literatura jako součást evropských literatur a literatury světové. Není třeba chodit daleko: podobný stav je i v jiných českých filologiích – nikoli však ve všech – a ještě navíc je tu slabá propojenost jinonárodních filologií a bohemistiky. Takže práce pro mladé, sebevědomé filology je více než dost, i když na poušti zvrátněné jen několika oázami se pracuje těžce.

Ivo Pospíšil